

1980, 8. srpna – Sdělení VONS č. 197 „Proces s katolíky v Prešově“ o rozsudku Okresního soudu v Prešově odsuzujícím Oskára Formánka a Máriu Kožárovou pro trestné činy maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi a pobuřování k podmíněným trestům odnětí svobody.

Dne 25. června vynesl Okresní soud v Prešově rozsudek, kterým odsoudil Oskara¹ Formánka, katolického duchovního bez státního souhlasu, k 18 měsícům podmíněně na 4 roky a Marii² Kožárovou jako spolupachatelku ke 12 měsícům podmíněně na 3 roky za údajné spáchání trestných činů podle § 178 (maření státního dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi)³ a § 100 (pobuřování). Rozsudkem soudu byla O. Formánkovi rovněž zabavena jeho soukromá knihovna s převážně náboženskou literaturou, magnetofon Sonet Duo, pásky a 700 Kčs (dar k narozeninám), zajištěné při domovní prohlídce dne 16. 11. 1978.⁴ Předsedou senátu byl promován právník Anton Lukáč, žalobcem byl prokurátor Revák.⁵ Vyšetřování vedl poručík Štefan Fedor z StB Košice.⁶

Maření státního [sic] dozoru nad církvemi se měl podle rozhodnutí soudu O. Formánek dopustit tím, že připustil, aby se eucharistických modliteb, které konal ve svém soukromém bytě, zúčastnily asi v osmi případech dvě až tři další osoby, většinou staré a nemocné ženy.

Pobuřování pak mělo spočívat v tom, že O. Formánek prohlásil před svědkem ing. J. Šestákem⁷, že církev se dostala v naší republice pod kontrolu státu.

Okresní soud dále tvrdil, že O. Formánek společně s M. Kožárovou rozmnožoval a rozšiřoval náboženskou literaturu, dovezenou z kapitalistického zahraničí. Nic takového se však v průběhu líčení nepodařilo prokázat. Soud opírá svůj rozsudek pouze o skutečnost, že v soukromé knihovně O. Formánka byla tato literatura nalezena.

Okresní soud si povolal soudní znalce dr. Tibora Halečku, dr. Jána Bidlase a dr. Milana Sidora⁸ z katedry vědeckého ateismu

Univerzity P. J. Šafaříka v Prešově, aby „vědecky posoudili tuto literaturu z hlediska obsahového a politického zaměření“.⁹ Tito znalci nepřiložili ke svému posudku „nálezy“, neboli „souhrn skutečností, ke kterým při úkonu přihlíželi“, jak to vyžaduje § 13 odst. 2 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. Tvrdili nicméně, že zabavená literatura „obsahuje předpoklady změny společenského zřízení v ČSSR“, nebo že by „mohla vést k politickému zneužití náboženství“. Rovněž se pouštěli do právního hodnocení zkoumané literatury, což zákon o znalcích nepřipouští. Za takto vypracovaný znalecký posudek si nechali vyplatit 17 600 Kčs.¹⁰

Korunním svědkem obžaloby byl farář Anton Lesník,¹¹ odsouzený do vězení za finanční podvody a pak předčasně propuštěný. Nyní vykonává opět duchovenskou funkci se státním souhlasem. Ten při hlavním líčení konaném 8. března 1980 odvolal své výpovědi, učiněné do protokolu během vyšetřování, neboť tvrdil, že je učinil v depresi pod psychickým nátlakem. Při dalším hlavním líčení 25. června však opět odvolal své odvolání, když mu předseda senátu pohrozil, že bude žalován pro křivou výpověď.

Oskar [sic] Formánek se proti rozsudku odvolal ke Krajskému soudu v Košicích.¹² O. Formánek bydlí v Prešově, Kotradova ul. 4. Je jezuita. Narodil se v roce 1915, v roce 1945 byl vysvěcen. [Dne] 14. dubna 1950 byl internován, 26. prosince 1950 uprchl a skrýval se do roku 1955, kdy byl opět uvězněn a 26. dubna 1956 odsouzen spolu s devíti dalšími jezuity na 10 let. V roce 1960 byl amnestován, v roce 1974 rehabilitován a finančně odškodněn.

Státní souhlas mu odebral okresní církevní tajemník Andrej Kačer na základě lživého obvinění.¹³ Po odebrání státního souhlasu pracoval O. Formánek bezplatně na překládání [sic] nové liturgie do slovenštiny. Nyní je v důchodu, pobírá 780 Kčs měsíčně. Jeho zdravotní stav je špatný, prodělal infarkt a má cukrovku.¹⁴

Rozsudek nad O. Formánkem a M. Kozárovou je důkazem, že čs. soudy nerespektují zákon č. 120/1976 Sb., který uvádí v Československu v platnost mezinárodní pakty o lidských právech, zejména ustanovení o svobodě vyznání a o svobodě rozšiřování informací, a že soustavně vykládají zákon o hospodářském

zabezpečení církvi v rozporu s těmito pakty a dokonce v rozporu s doslovným zněním zákona samotného.¹⁵

Přílohu ke sdělení č. 197 – závěrečnou řeč O. Formánka – pro přílišnou rozsáhlost nemůžeme uvést. Děkujeme za pochopení. Redakce.¹⁶

Informace o Chartě 77, r. 3, 1980, č. 12, s. 7–8.

POZNÁMKY

¹ Správně Oskár.

² Správně Márii.

³ Správně maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi.

⁴ Příkaz vyšetřovatele odboru vyšetřování StB Krajské správy SNB Košice npor. Štefana Fedora o provedení domovní prohlídky u O. Formánka ze 14. 11. 1978 a protokol o jejím provedení ze 16. 11. 1978 viz in: Archiv ÚPN, f. KS ZNB ŠtB Banská Bystrica, Vyšetřovacie spisy, vyšetřovací spis k případu Márie Kožárové a Oskára Formánka, sign. V 4987.

⁵ Celým jménem Peter Revák.

⁶ Vyšetřovatel odboru vyšetřování StB Krajské správy SNB Košice npor. Ondrej Baran zahájil 8. 11. 1978 trestní stíhání pro trestný čin maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 178 tr. zák. Trestní stíhání přímo O. Formánka pro trestný čin maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 178 tr. zák. a M. Kožárové pro pomoc k trestnému činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 10, odst. 1, písm. c) k § 178 tr. zák. zahájil vyšetřovatel odboru vyšetřování StB Krajské správy SNB Košice npor. Štefan Fedor usnesením z 24. 1. 1979. Npor. Fedor rozšířil usnesením z 25. 4. 1979 trestní stíhání Formánka i Kožárové o spolupachatelství trestného činu pobuřování podle § 9, odst. 2 k § 100, odst. 1, písm. a) tr. zák. Okresní prokurátor v Prešově podal na O. Formánka a M. Kožárovou 30. 4. 1981 obžalobu ze spolupachatelství přípravy trestného činu pobuřování podle § 9, odst. 2 k § 7, odst. 1 k § 100, odst. 1, písm. a) tr. zák. a maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 9, odst. 2, 178 tr. zák. Výše uvedené dokumenty viz in: Archiv ÚPN, f. KS ZNB ŠtB Banská Bystrica, Vyšetřovacie spisy, vyšetřovací spis k případu Márie Kožárové a Oskára Formánka, sign. V 4987.

⁷ Celým jménem Ján Šesták.

⁸ Přesně prof. PhDr. Tibor Halečka, CSc., doc. PhDr. Ján Bilas, CSc. a PhDr. Milan Sidor.

- ⁹ Viz usnesení vyšetřovatele odboru vyšetřování StB Krajské správy SNB Košice npor. Štefana Fedora z 12. 2. 1979 o přibrání soudních znalců uložené in: Archiv ÚPN, f. KS ZNB ŠtB Banská Bystrica, Vyšetřovacie spisy, vyšetřovací spis k případu Márie Kožárové a Oskára Formánka, sign. V 4987; též LP, Sb. VONS, inv. č. 91, sign. I/1, kart. 21. Proti tomuto usnesení podal 18. 2. 1979 Formánek stížnost, v níž mj. uvedl: „Nemožno mať ani najmenej pochybnosti o predpojatosti pracovníkov Filozofickej fakulty UPJŠ v Prešove katedry filozofie a vedeckého ateizmu voči všetkému náboženskému. A preto sú pre túto zaujatost podľa § 11 odst. 2 zákona o znalcoch vylúčený z podávania znaleckého posudku o náboženských publikáciách a ich posudok pri súde nie je použiteľný.“ Usnesení i stížnost viz in: Archiv ÚPN, f. KS ZNB ŠtB Banská Bystrica, Vyšetřovacie spisy, vyšetřovací spis k případu Márie Kožárové a Oskára Formánka, sign. V 4987; též LP, Sb. VONS, inv. č. 91, sign. I/1, kart. 21.
- ¹⁰ Viz vyúčtování zaslané npor. Štefanem Fedorem 5. 7. 1979 finančnímu oddělení hospodářského odboru Krajské správy SNB Košice. Na základě usnesení Krajského soudu v Košicích z 26. 2. 1981 vypracovali Tibor Hallečka, Ján Bilas a Milan Sidor ještě dodatek k posudku, za který obdrželi každý 1050 Kčs. Posudek, dodatek k posudku i obě vyúčtování viz in: Archiv ÚPN, f. KS ZNB ŠtB Banská Bystrica, Vyšetřovacie spisy, vyšetřovací spis k případu Márie Kožárové a Oskára Formánka, sign. V 4987.
- ¹¹ ThDr. Anton Lesník (1950) měl být odsouzen na dva a půl roku za zpronevěru finančních prostředků farnosti, viz životopis Antona Lesníka na stránkách prešovské farnosti, <http://www.kcpresov.estranky.sk/clanky/knazi/lesa.html> [28. 2. 2014].
- ¹² Senát Krajského soudu v Košicích pod vedením prom. práv. Štefana Petra rozsudek 6. 11. 1980 zrušil a věc vrátil prvoinstančnímu soudu k došetření. Senát Okresního soudu v Prešově složený z předsedy prom. práv. Michala Čuchtý a soudců Márie Ceperkové a Imricha Polomského vynesl 28. 7. 1982 mírnější rozsudky. Odsoudil je „pouze“ pro trestný čin maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi páchaný ve spolupachatelství, Formánek k dvanácti a Kožárovou k šesti měsícům s podmíněným odkladem na dva, resp. jeden rok. V rozsudku bylo uvedeno, že „1) obžalovaný Oskár Formánek od presne nezisteného dňa v r. 1970 až do 16. 11. 1978 v Prešove bez štátneho súhlasu vykonával náboženské obrady vo svojom byte na ul. Kotradovej č. 4 a v byte Márii Kožárovej na ul. Matice slovenskej č. 24, čím porušil zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom, 2) obžalovaná Mária Kožárová od presne nezisteného dňa v r. 1970 až do 16. 11. 1978 v Prešove vo svojom byte na ul. Matice slovenskej č. 24 umožňovala vykonávať náboženské obrady, hoci vedela, že Oskár Formánek k ich výkonu nemá štátny súhlas, a na obrady pozývala aj iné osoby.“
- Proti rozsudku se odvolali O. Formánek a okresní prokurátor v Prešově, 25. 1. 1983 však Krajský soud v Košicích pod předsednictvím JUDr. Šte-

fana Sekelského rozsudek potvrdil. Archiv ÚPN, f. KS ZNB ŠtB Banská Bystrica, Vyšetrovacie spisy, vyšetrovací spis k případu Márie Kožárové a Oskára Formánka, sign. V 4987.

- ¹³ Teolog, církevní historik a překladatel Oskár Formánek přišel roku 1971 o státní souhlas s výkonem duchovenské činnosti a o rok později ho Felix Davídek vysvětil na biskupa skryté církve. PAŠTEKA, Július a kol.: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*, Bratislava 2000, s. 354–355.
- ¹⁴ Oskár Formánek byl po svém propuštění objektem zájmu Státní bezpečnosti. K jeho osobě byly vedeny svazky již od počátku 60. let. Signální, resp. osobní svazek, reg. č. 4108, byl roku 1964 zničen. Roku 1966 byl zaveden svazek prověřované osoby, resp. nepřátelské osoby (III. kategorie) a nakonec osobní svazek pod krycím jménem „Oskár“, reg. č. 6740, který byl archivován v roce 1974 pod arch. č. 9449 a po jeho obnovení v roce 1977 znovu archivován v roce 1983 pod arch. č. 10796. Dnes se nachází in: Archiv ÚPN, f. KS ZNB ŠtB Košice, Operatívne zväzky. Roku 1978 byl zaveden na II. správě SNB kontrolní svazek s krycím jménem „Oskár“, reg. č. 26611, který byl v roce 1982 předán do Bratislavy a v roce 1984 skartován. K osobě Márie Kožárové byl veden signální svazek s krycím jménem „Spojka“, reg. č. 13084, arch. č. 10473, který je uložen in: tamtéž.
- ¹⁵ Jedná se o zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností. *Sbírka zákonů republiky Československé*, r. 1949, s. 640.
- ¹⁶ Rozsáhlá závěrečná řeč nicméně není přiložena ani k exempláři sdělení VONS, který je uložen in: LP, Sb. VONS, inv. č. 91, sign. III/1, kart. 21. Její text je v několika verzích uložen in: tamtéž, sign. II/1, kart. 21. Publikována byla in: *Studie*, 1980, č. 71, s. 496–503. Část závěrečné řeči byla publikována in: ČARNOGURSKÝ, Ján: *Väznili ich za vieru*, Bratislava 1990, s. 43.

K případu viz dále rukopis Vladimíra Lukáče „Kauza p. Oskár Formánek S. J. a spol. v dokumentech“, který je uložen ve Slovenském národním archivu v Bratislavě. Kauza vyvolala ve své době pozornost v exilovém tisku, k tomu viz mj. článek „Postih nekonformistů pokračuje“ o pronásledování O. Formánka a dalších věřících in: *Americké listy*, 1980, č. 8 (22. 2.), s. 2; článek „Soudní proces opět odložen“ in: *Americké listy*, 1980, č. 11 (14. 3.), s. 2; článek „Soudní proces v Prešově“ in: *Americké listy*, 1980, č. 34, (22. 8.), s. 2; též článek „Protiprávní proces v Prešově“ in: *Demokracie v exilu* 23, 1980, č. 1 (únor), s. 6.